

in solis illis inveniri, qui Christum negant, generice vero sumptam etiam ab hæretico committi; vel aliter distingui potest, ut apostasia quædam sit a Christo, et hæc conveniat pagano et Judæo; alia vero ab Ecclesia, et ab ejus obedientia et unione, et hæc etiam in hæreticis reperiatur; ut vero distinctius procedamus, de utraque sigillatim dicemus.

7. *Utrum apostasia sit species distincta a paganismo et judaismo. — Prima opinio. — Ejus fundamentum.* — In secundo puncto, de comparatione apostasiæ ad infidelitatem, an sit species ejus, multi ex Doctoribus allegatis affirmant apostasiam totalem, seu per antonomasiam dictam, esse speciem infidelitatis distinctam a judaismo et paganismo; unde, ne species infidelitatum multiplicent, dicunt esse hæresim. Ita sentiunt Cajetanus, Banhez, Aragon., Valentia, et Sanchez, et Azor, locis citatis; et Sylvester verbo *Apostasia*, in principio; et late Castro, ubi supra, qui etiam citat Ochamum, 1 part. Dialog., lib. 4, cap. 11; citant etiam D. Thom. sed immerito. Fundatur primo, quia iste apostata est hæreticus, quod non habet similis infidelis non apostata; ergo est hæreticus ratione apostasiæ; ergo apostasia ipsa est hæresis. Antecedens probatur primo; quia poenæ hæreticorum comprehendunt hujusmodi apostatam, ut est certissimum ex communi omnium sententia, et ex cap. *Contra Christianos*, de Hæreticis, in 6, et ex lege 2, cap. *De apostatis*; ergo talis apostata est hæreticus. Secundo, quia hæresis consistit in abnegatione fidei receptæ; sed hic deserit fidem receptam; ergo est hæreticus. Tertio argumentatur Castro, quia alias sequeretur hæreticum, augendo hæreses, fieri non hæreticum, quod videtur absurdum. Quod si quærat an in hujusmodi homine sint duæ species infidelitatis, Cajetanus affirmat; Banhez autem dicit esse tantum infidelitatem hæresis, quia apostasia in tali homine est ultima differentia contrahens infidelitatem ejus ad speciem hæresis.

8. *Vera sententia.* — Nihilominus dico talem apostasiam non esse speciem infidelitatis, neque hæresis. Ita tenet Cano supra, cum Turcremat., quos sequitur Simanc.; tenuit etiam Sylvester, verbo *Hæresis*, 1, quæst. 2; Angelus, verbo *Apostasia*; et Paludanus, in 4, distinct. 13, quæst. 3; et Alexand. Pezant. 2, ad quæst. 12 D. Thomæ, disputat. sua 1; et aliqui Canonistæ, capit. 7 de Apostatis; et est clara sententia D. Thomæ, quæst. 12, art. 1, ad tertium, ubi ait apostasiam non esse

speciem infidelitatis, sed esse posse circumstantiam specierum infidelitatis. Et probatur primo, quia talis apostata non est hæreticus; ergo nec peccatum ejus est hæresis. Probatur antecedens ex communi descriptione Patrum; dicunt enim hæreticum esse, qui sub nomine Christiano, et retinendo Christi confessionem, fidem ejus corrumpit; at vero iste apostata omnino deserit Christum, et nomen ac fidem ejus; ergo non est hæreticus. Major est divi Augustini, in libro 18 de Civitate Dei, cap. 51; et D. Gregor., lib. 3 Moral., cap. 14, alias 18, et sequentibus, et libro quinto, capite decimo, alias undecimo, et libr. 23, capit. primo; et Ambrosio ac Origene ad Tit. 3; et Bedæ, Lucæ septimo; et tradit expresse D. Thomas 2, quæstione undecima, articulo primo, dicens hæresim esse speciem infidelitatis, pertinentem ad eos qui fidem Christi profitentur, sed ejus dogmata corrumpunt, et ex sectione superiori id etiam satis constat. Secundo, probatur a priori, quia apostasia non consistit in nova fidei abnegatione, vel errore; nam Judæus apostata non magis negat fidem Christi, nec plures errores habet, quam Judæus non apostata; ergo propter apostasiam non habet specialem infidelitatem. Probatur consequentia, quia infidelitas directe opponitur veritati fidei, et testimonio primæ veritatis. Tertio, quia in hæretico apostata illa apostasia, quam committit, non spectat formaliter ad malitiam hæresis, sed ad aliquam gravitatem ejus, quam statim declarabo; ergo neque apostasia totalis in Judæo vel pagano ad hæresim spectat. Probatur consequentia, quia apostasia utriusque est ejusdem rationis quoad speciem, ut paulo ante probavi. Denique illa apostasia non potest esse nova species integra infidelitatis, quia præcise spectata non opponitur specialiter virtuti Theologicæ, aut primæ veritati, ut probavi, nec etiam potest esse differentia contrahens alteram infidelitatem, ut dicebat Banhez, quia alia infidelitas est in specie ultima judaismi vel paganismi; nam est ejusdem speciei cum simili infidelitate alterius hominis non apostatæ; species autem ultima non est ulterius contrahibilis.

9. *Solvitur fundamentum contrarium in numero.* 7. — Neque obstat fundamentum contrariæ sententiæ; nego enim illum hominem esse proprie hæreticum, sed Judæum apostatam, vel paganum apostatam, et ita solent sub his appellationibus condemnari. Unde ad primam probationem concedo istum incurrere poenas hæreticorum, quia non sunt latæ solum con-

DISPUTATIO XVII.

DE INFIDELIBUS NON APOSTATIS QUOAD PECCATA EORUM

Infidelium duo sunt genera. — Apostasia duplex in infidelibus reperitur. — Quamvis apostasia non sit species infidelitatis, ut in superiori disputatione dictum est, tamen est talis circumstantia, ut doctrina moralis, quæ de infidelibus tradenda est, multum ex illa pendeat; et ideo, ad majorem doctrinæ claritatem et distinctionem, visum est infideles omnes in duo capita distinguere, et prius dicere de illis qui nunquam fidem susceperunt, sed in sua infidelitate semper vixerunt et permanserunt, qui nomine infidelium simpliciter appellantur, quia, regulariter loquendo, nihil de nostra fide credunt aut crediderunt. Postea vero dicemus de infidelibus apostatis, qui communitè vocantur hæretici, quia regulariter hæresim profitentur. Unde notare etiam oportet ex supra dictis apostasiam duplicem esse posse, unam a sola fide nondum professam in baptismo, et aliam post baptismum receptum commissam; et hæc posterior sola est quæ ad præsentem considerationem spectat, quia, ut dixi, illa sola potest addere infidelitati malitiam specie distinctam, et illa etiam sola supponit personam spirituali jurisdictioni Ecclesiæ subiectam, et ideo ex illa pendent actiones tam ipsorum infidelium erga Deum et Ecclesiam, quam Ecclesiæ circa illos; atque ita in titulo disputationis sub infidelibus non apostatis omnes non baptizatos comprehendimus, in quibus distinguere possunt et ipsorum peccata, et poenæ ac remedia peccatorum, de quibus suo ordine dicemus.

SECTIO I.

Utrum in his infidelibus possit interdum carentia fidei a peccato infidelitatis excusari.

1. *Status quæstionis aperitur.* — Quamvis infidelitas ex suo genere peccatum sit, ut diximus, nihilominus in re ipsa potest aliquando a peccato excusari, si voluntas desit, quia, ut supra etiam diximus, infidelitas, ut sit peccatum, voluntaria esse debet; inquiremus ergo an in his infidelibus possit aliquando infidelitas excusari a peccato ex defectu voluntatis;

tra hæreticum, ut hæreticum, sed contra omnem apostatam infidelem, ut recte dixit Cano, et sumitur ex toto titulo Cod. de Apostatis. Unde, in dicto cap. *Contra Christianos*, non dicitur hic apostata hæreticus, sed dicitur puniendus tanquam hæreticus. Ad secundam probationem, nego hæresim consistere in negatione fidei jam receptæ ex parte subjecti, quod jam supra probavi, et tractando de hæresi iterum dicam. Ad tertium inconveniens, quod Castro inferebat, dico nullum esse reputandum; quia sicut puer crescendo desinit esse puer, nam fit vir, ita quoque hæreticus crescendo in infidelitate non desinit quidem esse infidelis, potest tamen desinere esse hæreticus, quia fit pejor quam hæreticus, si ad negationem Christi pervenit.

10. *Quid addat apostasia super alias infidelitatis species.* — Concludimus ergo apostasiam esse circumstantiam quæ aggravat quamcumque speciem infidelitatis quando illi adjungitur; quæri autem potest an sit circumstantia mutans speciem. In quo dico breviter, in ordine ad confessionem semper esse reputandam tanquam mutantem speciem, quia semper notabiliter aggravat, et ideo semper confitendam esse; speculative autem distinguere potest. Nam apostasia interdum esse potest contra fidem receptam, nondum autem per baptismum professam; aliquando vero et ordinarie est contra professionem factam in baptismo. In primo casu, non videtur mutare speciem, quia non invenitur alia virtus distincta a fide, vel præcepto ejus, quod per illam violetur, sicut etiam peccare contra charitatem jam habitam, vel contra castitatem, non est circumstantia mutans speciem; erit ergo aggravans, quia tunc cum majori cognitione peccatur, et propter ingratitudinem saltem materiale; imo fere semper adjungitur scandalum etiam materiale. In ultimo vero casu, valde probabile est esse circumstantiam mutantem speciem, quia est contra promissionem quæ fit in baptismo, ut Patres loquuntur, seu contra pactum cum Ecclesia initum, et obedientiam illi præstitam, quod pertinet ad quoddam injustitiæ genus; ex utroque autem membro optime declaratur et confirmatur, quod diximus apostasiam non esse speciem infidelitatis.

tractatur autem quæstio de adultis; nam in parvulis, et in cæteris omnibus perpetuo amentibus, clarum est infidelitatem non esse specialem culpam, quam propterea negativam vocant. Deinde cum tria sint quæ in adultis voluntarium impediunt, scilicet metus, concupiscentia et ignorantia, de duobus primis nulla est in præsentia dubitatio, quia illa duo, si usum rationis non impediunt, non causant involuntarium simpliciter, sed tantum secundum quid, et ideo non possunt excusare infidelitatem, si cætera necessaria ad credendum adsint; nam voluntas credendi omni humano amori et timori præferenda est; tota ergo difficultas est circa ignorantiam. Et ratio difficultatis est, quia ignorantia omnino tollere potest voluntatem, si ipsa etiam involuntaria sit; in his autem infidelibus, sæpe contingit ut neque auditus, neque cogitatio fidei ad eos pervenerit. Unde videtur carentia fidei nullo modo cadere in voluntatem eorum, ac proinde a culpa excusari.

2. *Prima sententia negans.* — Nihilominus est prima sententia negans, valde recepta, docens hos infideles nunquam excusari a culpa infidelitatis. Solet attribui hæc opinio D. Thomæ, Quodlib. 3, art. 10, et 3 cont. Gent., cap. 159, sed immerito; nam in primo loco non loquitur de infidelibus, sed de fidelibus et non omnino imperitis, sed discen- tibus doctrinam fidei, et de his dicit non excusari a peccato credendo præceptori docenti erronea, quod longe diversum est; in secundo vero loco, non loquitur de peccato infidelitatis, sed generatim de aliquo peccato; quod qua ratione verum sit, postea dicam. Communiter tribuitur hæc sententia Hugoni de S. Victor., l. 2 de Sacram., p. 2, c. 5; sed si attente legatur, solum dicit hos infideles non salvari, non vero dicit propter proprium et speciale peccatum infidelitatis condemnari. Tenuit ergo hanc sententiam Altisiodor. in Summa, lib. 3, tract. 3, cap. 2, quæst. 3, circa finem; et Guillelmus Parisiensis, tract. de Fide, c. 2, et tract. de Legib., c. 21, qui incipit: *Quoniam autem*; Alexand. Halens., 2 p., q. 112, alias 127, memb. 8, et idem significat q. 153, memb. 3; Bonavent., in 3, dist. 25, art. 1, q. 2, ad ult., et quæst. 3, ad penultimum, ubi idem sentit Gabriel, sed clarior in 2, dist. 22, q. 2, a. 3, dub. 1; Adrian., Quodlibet. 2, q. 1, sine argumentis in fine, et Quodlibet. 4, quæst. 1, § *Ad secundum autem*; Gerson., tractatu de Vita spirituali, lectione 2, in principio, et lect. 4, corollario 3,

alias 3 part., alphabeto 61 et 62, lit. I; Sylvest., verbo *Ignorantia*, num. 13; et ex modernis, Corduba, lib. 2 Quæstion., quæst. 4, conclus. 2 et 3; et Castro, lib. 2 de Lege pœnali, cap. 14. Inter hos autem auctores est aliqua diversitas; nam aliqui eorum expresse dicunt non posse huiusmodi infidelem, postquam pervenit ad usum rationis, excusari a culpa infidelitatis, etiam per breve tempus, quod dicit expresse Alensis, et sequitur Adrian. cum aliis; hoc autem reprobat Castro, dicens posse quidem pro aliquo tempore brevi durare negativam infidelitatem in huiusmodi homine, quamvis non possit durare pro toto tempore vitæ. Aliqui ulterius extendunt dictam sententiam negativam etiam ad infideles non apostatas, imo et ad ignorantiam fidelium, quando in utrisque est cum errore. Sed hoc secundum impugnavimus supra¹, tractando de peccatis fidelium contra fidem; illud vero primum a fortiori impugnabitur ex dicendis, et ipsa experientia docet esse falsum in hominibus baptizatis, natis, et educatis inter hæreticos, qui in vera fide nunquam instructi fuerunt.

3. *Fundamentum huius sententiae.* — Fundamentum huius sententiæ ponitur in illo axioma: *Faciendi quod in se est Deus non denegat gratiam*, quod ab his auctoribus et a multis aliis intelligitur de omni homine etiam infideli, qui nullam supernaturalem illuminationem vel inspirationem recipit, sed per lumen naturæ et bonum usum libertatis facit quod potest et debet, secundum rectam rationem ex quo fundamento sic colligunt: vel homo perveniens ad usum rationis facit quod in se est, vel non facit; si facit, illuminabitur, juxta illud: *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem*, etc., Joan. 1, utique si non ponat impedimentum: ergo vel non manebit infidelis, vel non sine culpa infidelitatis; si vero homo non faciat quod in se est, ponit impedimentum divinæ illuminationi et inspirationi; ergo jam non excusabitur a culpa infidelitatis. Probat consequentia, quia ille homo tenetur credere, et potest, quia si velit non ponere impedimentum, illuminabitur; sed non illuminatur, quia voluntarium impedimentum ponit; ergo carentia fidei illi imputatur, quia qui potest et tenetur facere, et non facit, eo ipso voluntarie omittit, saltem indirecte.

4. *Confirmatur primo.* — *Confirmatur se-*
1 Disp. 15, sect. 2, n. 5 et 6.

cundo. — Confirmatur hæc ratio primo ex illo Pauli ad Roman. decimo, ubi, cum dixisset: *Quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit*; et: *Quomodo invocabunt eum in quem non crediderunt?* proponit statim excusationem: *Quomodo credent si non audierunt, aut quomodo audient sine prædicante?* statim excludit illam dicens: *Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum*; ergo non admittit Paulus ullam excusationem. Secundo confirmatur ex Augustino, epistola 180, dicente: *Ecclesiam Catholicam ignorare nulli licet, quia abscondi non potest*; et libro de Gratia et libero arbitrio, capite tertio, dicit, ignorantiam rerum fidei neminem sic excusare, ut sempiterno igne non ardeat, etiamsi propterea non creditur quia omnino non audivit: *Sed fortasse, inquit, excusabit, ut minus ardeat.* Ex quo testimonio potest etiam formalis ratio sumi; nam adultus sine fide moriens puni- tur non tantum pœna damni, sed etiam sensus, quæ non datur nisi propter peccatum actuale; ergo infidelitas in tali homine semper est actuale peccatum.

5. *Secunda, et communior sententia.* — Nihilominus contraria sententia communis est hodie, et fere ab omnibus recepta; docet illam D. Thomas 2. 2, quæst. 10, art. 1, ubi Cajetanus, Valentia, et alii moderni expositores, et 1. 2, quæst. 76, art. 1; ubi Medina, Vasquez, disput. 120, cap. 3, et alii; Durandus, in 3, distinct. 25, quæst. 1, ad primum; Conrad., de Contractibus, quæst. 100, argumento quarto contra conclusionem; Almainus, tract. 1 Moralium, cap. 4; Armacanus, lib. 8 de Quæstion. Armenorum, cap. 39; Vega, lib. 6 in Concilium Tridentinum, cap. 18; Victoria, in Relectione de Indis Insularis, 1 parte, propositione 1, a num. 32; Petrus Soto, tractatu de Ratione medendi peccata, lect. 2; Sot., in 4, distinct. 1, quæst. 1, art. 2; Cano, in Relectione de Sacramento. in genere, part. 2; Azor, tom. 1, lib. 1, cap. 13, quæst. 2; et Sanchez, libro primo Decalog., capite decimo sexto, num. 32, et hanc sententiam omnino veram censeo.

6. Ut probemus hanc sententiam, oportet aliquid de facto ipso supponere, distinguendo tres ordines infidelium; quidam enim sunt, quibus fides sufficienter annuntiata et proposita est, et credere noluerunt, et de iis nulla est quæstio; nullam enim habent excusationem, ut constat ex supradictis de præcepto fidei; alii sunt in alio extremo, quia nihil

prorsus de fide audierunt, nec sufficienter, nec per prædicationem, nec insufficienter, nec per rumorem aut famam. Quamvis enim de hoc facto videatur olim fuisse aliqua controversia inter antiquos Patres, nam Chrysostomus, Theophylactus, Euthym., et alii Græci, Matthæi 24, dixerunt tempore Pauli annuntiatum fuisse Evangelium in universo orbe; Augustinus tamen, epistola 80, Anselm., Matt. 24, et multi alii, ad Roman. 10, contrarium tradiderunt. Quin etiam hodie experimento cognitum est, multas fuisse et nunc esse provincias, et regna orbis, ad quæ nec prædicatio nec fama Evangelii pervenerat. Imo recte addidit D. Thomas, lect. 4, supra, ad Roman. 10, etiamsi vera esset sententia Chrysostomi quoad provincias vel regna, nihilominus non debere nec posse intelligi quoad singulas personas, quia sine dubio etiam in illis regnis, ubi prædicatur fides, inveniri possunt multæ personæ singulares quæ nihil de fide audierunt. De hoc ergo facto dubitari non potest, et id nobis satis est. In tertio et medio ordine possunt esse infideles, qui de christiana fide aliquid audierunt, vel per famam et rumorem, vel per aliqualem prædicationem, non tamen sufficientem, ut inter Turcas et Saracenos, et in provinciis Indiæ, quando in eis coepit prædicari fides, facile inveniri potuit.

7. *Prima assertio: infidelitatem negativam sine culpa habent hi qui de fide nihil audierunt.* — Dico ergo primo, in illis infidelibus, qui nullum omnino auditum sensibilem fidei habuerunt, infidelitatem esse negativam, et eum excusatione a culpa, regulariter et ordinarie loquendo, seu quantum ex lege communi nobis constare potest. Probat primo ex verbis Christi, Joan. 15: *Si non venissem, et locutus eis fuisset, peccatum non haberent*; quæ verba Augustinus ibi, tractat. 89, de peccato infidelitatis merito interpretatur. Neque enim dicere potuit Christus Judæos nullum omnino habituros fuisse peccatum, si ipse eis non prædicasset; loquitur ergo de aliquo speciali peccato, quod non potest esse aliud nisi infidelitatis. Unde etiam recte colligit Augustinus regulam illam generalem esse omnibus hominibus, quibus Christus non prædicavit, vel per se, vel per Ecclesiam; ergo illi excusationem habent de peccato infidelitatis. Et eandem doctrinam habet Augustinus, epistol. 115 ad Sixtum, quæ potest confirmari ex allegatis verbis Pauli, ad Rom. 10: *Quomodo credent sine prædicante?* qui-

bus significat ordinariū modum prædicandi fidem esse per auditum et per externam doctrinam, ideoque excusari posse ab infidelitate, qui nullam fidei doctrinam habuerunt. Unde Clemens Papa, epistol. 2, dixit, prorsusquam audiat quis quod ei expedit, etiamsi ratione talis ignorantia aliquid velit aut faciat, quod non expedit, per hoc non iudicari; et D. Augustinus (si ejus est opus), libro Quæstionum veteris et novi testamenti, quæst. 67, ait illum excusari ignorando, qui a quo disceret non habuit; et loquitur manifeste de externo doctore, ut ex contextu constat.

8. *Probaturs assertio ratione.* — Ratione probatur assertio, quia hujusmodi infideles nullam cogitationem habuerunt unquam de obligatione credendi mysteria nostræ fidei. Unde multo minus cogitare potuerunt de obligatione adhibendi media ad consequendam illam fidem; ergo non potuerunt peccare, non quærendo talem fidem, vel faciendo aut omittendo aliquid, quamvis illud fortasse in re ipsa illis esset impedimentum ad talem fidem obtinendam. Antecedens manifestum est ex facto quod supponimus; nam isti non potuerunt cogitare de hac fide vel de mysteriis ejus, nisi supposita aliqua apprehensione illarum rerum; quæ apprehensio per sensus ingredi debet, secluso miraculo, quod sine fundamento affirmandum non est; ergo multo minus cogitare aut dubitare potuerunt de obligatione credendi res hujusmodi. Consequentia autem evidens est, juxta communia principia de ignorantia inculpabili. Unum est, non posse esse ignorantiam culpabilem, nisi præcedat aliqua cogitatio vel dubitatio obligationis sciendi, quia præceptum non ligat hominem, nisi mediante cognitione, quæ nulla est, quandiu cogitatio obligationis in mentem hominis non ascendit. Aliud principium est, non posse peccari omittendo aliquid quod in re ipsa conduceret, seu esset medium ad consequendam cognitionem, quando ratio vel utilitas talis medii prorsus ignorata est, quia tunc non potest homo ordinare tale medium in talem finem; ergo omissio talis medii, ut medium est, non potest illi esse voluntaria, ac proinde neque ignorantia fiet culpabilis propter talem omissionem. Quæ principia et per se evidenti sunt, et communiter traduntur a Doctoribus allegatis, et aliis quos refert et sequitur Sánchez, libr. 1 in Decalog., cap. 16, num. 30 et sequentibus; et optime præsentis instituto accommodantur,

ut respondendo ad argumenta magis explicabimus.

9. *Secunda assertio: infideles qui aliquid de vera fide audierunt, aliquando a culpa excusantur.* — Dico secundo: illi infideles, qui aliquid de fide nostra audierunt sine sufficienti tamen propositione, et in sua infidelitate permanent, interdum excusari potuerunt a culpa, aliquando vero et sæpius non potuerunt. Hanc assertionem latius et per plures conclusiones tradit Victoria, in dicta relectione de Indis; breviter tamen sic illam explico, et confirmo. Nam imprimis illi non peccant non credendo cum sola illa insufficienti propositione, ut recte docuit Cajetanus 2. 2, quæstione prima, articulo quarto, et in superioribus sæpe dictum est, quia præcepta divina sunt rationabilia, et obligant prudenti modo; credere autem sine sufficienti propositione, non est opus prudentiæ; nam *qui cito credit, levis est corde*, et facile decipi potest. Deinde qui sic audit, licet non teneatur statim credere, potest nihilominus obligari ad diligentiam adhibendam circa illam doctrinam, ut perfectam illius notitiam, seu propositionem habeat, et examinet an credenda sit necne. Probatur, quia illa propositio insufficientis ad credendum potest esse sufficiens ad dubitandum, tam de antiqua secta quam talis infidelis profitetur, an falsa sit, quam de doctrina fidei, an vera et necessaria sit ad salutem; ergo etiam est sufficiens illa propositio, seu auditio fidei, ut ex illa oriatur obligatio inquirendi vel addiscendi veritatem; igitur si hujusmodi infideles omnino negligant hujusmodi diligentiam adhibere, jam eorum infidelitas non erit negativa tantum, sed culpabilis. Probatur, quia jam est voluntaria per culpabilem negligentiam. At vero si diligentiam adhibeant, et quod in se est faciant, et nihilominus sufficientem fidei propositionem habere non possint, in sua infidelitate negativa permanebunt. Probatur facile contraria ratione, et ex probationibus primæ assertionis.

10. *Quam diligentiam teneatur infidelis adhibere ad veram fidem consequendam.* — Sed quæret aliquis quam diligentiam teneatur in eo casu hujusmodi homines facere, ut excusabiles sint? Duæ namque essent actiones quibus hæc diligentia fieri potest: quædam sunt internæ, et apud Deum, ut orare petendo illuminationem veritatis, abstinere a peccatis, poenitere de commissis, et se ad justificationem præparare. Aliæ sunt actiones exteriores,

quales sunt quærere pium et eruditum doctorem, audire, expendere, et examinare quæ dicuntur, et similes. Multi ergo Doctores utrumque genus actionum requirunt ad hanc sufficientem diligentiam, præsertim Altisiodor., Adrian. et Cordub. supra citati; alii vero solum posteriores actiones judicant esse necessarias, quod sensit Durandus, et tradunt Conradus, et alii. Et mihi quidem videtur, per se loquendo, necessarium esse quærere doctorem visibilem, qui exterius doceat; tum quia hæc est via, et lex ordinaria per quam Deus homines docet, ut Paulus in verbis allegatis ad Roman. 10 docuit; tum etiam quia fides nostra proxime niti debet in auctoritate Ecclesiæ visibilis, quam in omnibus sequi tenemur; Ecclesia autem non docet nisi per homines; supposita autem hac diligentia exteriori, si inveniatur doctor eruditus et fide dignus, qui sufficienter fidem proponat, non videtur esse necessaria tota illa præparatio, vel diligentia interior, quam illi auctores tradiderunt, quia neque ex natura rei necessaria est, neque potest ostendi positiva lex quæ sit præcepta. Probabile tamen est orationem et petitionem ad Deum esse necessariam, quia est medium per se ordinatum ad obtinenda a Deo auxilia, quæ et ad credendum, et ad vitandos errores contrarios necessaria sunt. Dices: vera oratio supponit fidem: quomodo ergo ad obtinendam cognitionem totius fidei prævia oratio postulari potest? Respondetur, quamvis perfecta oratio sine fide haberi non possit, nihilominus cum inspiratione fidei, et aliqua divina motione, quæ aliquando antecedit fidem, posse etiam esse aliqualem petitionem et invocationem Dei; ad hanc ergo teneri potest ille qui jam habuit aliquam notitiam fidei, licet nondum perfecte propositam: et ob eandem rationem obligabitur talis persona, ut quod in se est faciat, ne ponat impedimentum divinæ gratiæ, saltem non multiplicando peccata; nam de præteritis justificari non potest antequam fidem habeat; et ideo repugnat quod perfecta poenitentia, seu dispositio ad justitiam, sit præparatio debita ad illuminationem fidei obtinendam; satis ergo erit habere intentionem et desiderium salutis, quod tunc etiam ex prædicta inspiratione divina concipere potest.

11. *Fit satis fundamento contrariæ sententiæ posito in num. 1.* — *Explicatur axioma illud: Facienti quod in se est, etc., de quo videndus auctor in Opusc., l. 3 de Auxiliis, c. 2,*

et 1 p., l. 2 de Prædest., cap. 18, ac latius in 2 tom. de Grat., l. 4, a c. 12 usque ad 16. — Superest ut fundamento contrariæ sententiæ respondeamus, quod nitebatur in illo axioma: *Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam*, de cujus intelligentia magna hodie versatur controversia; sed, quia ad materiam de gratia spectat, brevissime illam perstringam: dicunt ergo aliqui illud esse intelligendum de gratia sanctificante, et consequenter de faciente quod in se est per auxilium gratiæ, ita ut sensus sit, præparanti se sicut debet ad remissionem peccati et gratiam obtinendam, Deum non denegare illam. In quo sensu verissima et catholica est assertio; nihil tamen ex illa in præsentis inferri potest, quia, ut dicebam, præparatio ad justitiam non potest postulari ab homine infideli, ut fidem obtineat; quamvis ergo ille sensus verus sit, non potest esse adæquatus, quia etiam de homine infideli in ordine ad gratiam divinæ inspirationis et illuminationis Theologi illud intelligunt, et specialiter divus Thomas 3 contra Gentes, cap. 159, et lect. 4, in capit. 10 ad Romanos. Quia etiam in hoc sensu est necessarium ad salvandum auxilium sufficiens ad credendum quod Deus ex se nulli homini adulto negat, cum omnium velit salutem. Nam cum Deus de facto non omnibus conferat auxilia supernaturalia immediate necessaria, et sufficientia ad fidem, oportet ut saltem illa offerat sub aliqua conditione dependente ab ipso homine, quæ non potest esse alia, nisi ut quod in se est faciat, saltem ut obicem divinæ illuminationi non opponat. Hoc ergo posito, ad argumenta respondendum est, negando illationem, quod, licet ille homo infidelis non faciat quod in se est, nihilominus in hoc non peccat contra præceptum fidei, sed tantum contra aliquod naturale præceptum. Et ratio est supra dicta, quia ille tunc habet ignorantiam invincibilem præcepti fidei, et a fortiori etiam ignorat illud peccatum, quod committit, esse impedimentum divinæ illuminationis, et ideo inde nullam specialem malitiam infidelitatis talis actus assumit; sicut qui facit aliquid ex quo grave nocuum vel proprium vel alienum sequitur, si nullo modo prævidet nocuum, non committit ex illo capite specialem malitiam, ob defectum voluntarii. Ita ergo in præsentis, quamvis infidelis peccando incurrat nocuum carentiæ fidei, seu auxilii ad illam, quia tamen non prævidet nec prævidere potest talis nocuum confectionem, ab speciali malitia infidelitatis excusatur.

12. *Ad primam confirmationem ex Paulo, ad Rom. 10. — Prima expositio.* — In prima confirmatione petitur intelligentia verborum Pauli ad Romanos decimo: *Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum*, quæ usurpat vel allegat ex Psalmo centesimo octavo, in quo illa verba ad litteram intelliguntur de cœlis, qui, ut in principio ejusdem Psalmi dicitur, enarrant gloriam Dei, et ideo aliqui dixerunt etiam Paulum de cœlis loqui in illis verbis, quia non debuit allegare testimonium, nisi in sensu litterali, quam expositionem refert ibi Jansenius, et non improbat, quamvis etiam non approbet; illam vero tanquam unicam et necessariam defendit Vasquez, 1 part., quæst. 97, art. 5, juxta quam expositionem, dicendum est sententiam Pauli reduci ad dictum axioma: *Faciendi quod in se est*, etc.; dicit enim Paulus infideles etiam Gentiles excusari non posse, eo quod fidei prædicationem non habuerint, quia receperunt a Deo media sufficientia quibus illum possent naturaliter cognoscere, et si illis subsidiis bene usi fuissent, Deus illis majora dedisset; et ita in hoc sensu responsio data ad principale fundamentum, ad hoc etiam testimonium accommodanda est; sic enim non concludit Paulus nullum hominem posse ab infidelitatis peccato excusari, sed concludit non debere hoc imputari Deo, aut providentiæ divinæ, sed defectibus et peccatis hominum, quod potest optime fieri, etiamsi talis imputatio speciale peccatum infidelitatis non inducat.

13. *Secunda et vera loci expositio.* — Nihilominus vera et communis expositio Sanctorum, quos supra retuli, et omnium expositorum in illum locum, est illa verba dicta esse a Paulo de prædicatione Evangelii, quæ facta est per Apostolos et per Ecclesiam; nam de hac loquitur a principio illius capituli, et in hoc sensu dicit: *Quomodo audient sine prædicante*, et adducit illud Isaïæ: *Quis credidit auditui nostro?* unde infert: *Ergo fides ex auditu*; ubi sine dubio loquitur de vera fide, non de naturali cognitione, ad quam solum potest valere cœlorum cursus et sonus; neque obstat quod in Psalmo verba illa ad litteram de cœlis intelligantur, quia potuit Paulus illis uti, vel per accommodationem, ut quidam volunt, vel in sensu allegorico, quod Apostolico spiritu sæpe fit ab eodem Paulo, vel certe in sensu litterali, quia, ut bene ibi notat Tolet., idem testimonium plures habere potest sensus litterales; hoc igitur sensu supposito, est controversia inter Patres, an

fuerit Evangelium prædicatum ab Apostolis in universo orbe, et in omnibus provinciis ejus, an vero Paulus more prophetico sit locutus, prædicans per verbum præteritum quod adhuc futurum erat. Cujus resolutio videri potest apud Salmer., disputat. 34, super epistolam Pauli ad Roman. 10, et Benedictum Pereira, ibidem, disput. 4. Sed quidquid sit de hac controversia, quamvis daremus Evangelium fuisse prædicatum in omnibus orbis provinciis, affirmari non potest fuisse singulis hominibus et personis sufficienter propositum, ut recte notavit D. Thomas; quod non solum est verum de tempore Apostolorum, sed etiam de toto posteriori tempore usque ad præsens, ut experimento etiam cognitum est; et hoc nobis sufficit, ut in multis hominibus potuerit et possit esse infidelitas negativa, non obstante universali prædicatione Apostolorum et eorum successorum.

14. *Exponuntur loca Augustini in n. 4 adducta pro prima sententia.* — Ad testimonia Augustini in secunda confirmatione allegata, respondetur in priori loqui Augustinum de hæreticis, qui aliquam Christi Ecclesiam in mundo esse agnoscunt, sed veram ignorant, et de his dicit non posse invincibilem ignorantiam allegare. Et hoc ipsum communiter seu regulariter intelligendum est; nam etiam inter hæreticos possunt esse aliqui nati inter illos, et postea non satis instructi, qui pro aliquo tempore invincibiliter veram Ecclesiam ignorent, ut usu ipso, et experientia satis constat. Ad aliud testimonium respondetur, verum quidem esse omnes homines, qui sine fide moriuntur, puniri pœna æterna, quia cum fides sit medium necessarium ad salutem, sine illa non potest ad vitam æternam perveniri, et ideo necesse est ut ad statum æternæ pœnæ perveniantur, quia inter hæc non est medium; non repugnat autem invincibiliter illud ignorari, quod est medium necessarium ad salutem, et ideo potest quis in æternum damnari, non propter peccatum commissum in omissione talis medii, sed propter alia peccata; et ita contingit in hac infidelitate negativa, quæ est pœna peccati, non peccatum, ut docuit D. Thomas 2. 2, quæst. 10, art. 1, et quæst. 2, art. 5, ad 2, cum Augustino, lib. de Corrept. et Grat., cap. 6, et sequentibus. Nam etiam facile contingere potest ut aliquid sit pœna peccati, et non peccatum, quia, et in quantum pœna involuntaria est, et in quantum im-pedit aliquod medium necessarium ad salutem, potest sub illa ratione invincibiliter igno-

rari, ut jam declaravi. Unde idem Augustinus, lib. de Natur. et Grat., cap. 4, dixit hos infideles puniri in inferno, vel propter peccatum originale, vel propter peccata actualia contra bonos mores; tacet autem de peccato infidelitatis, sentiens propter illud non puniri; et primum de peccato originali dixisse videtur propter parvulos, secundum vero propter adultos, quia nullus est infidelis utens ratione, qui non habeat propria peccata actualia. Quocirca quod in alio loco Augustinus dixit, hos infideles puniri pœna ignis, saltem leviori, si referatur etiam ad parvulos, dictum est juxta aliam sententiam ejusdem Augustini, quod peccatum originale punitur pœna ignis leviori, quæ tamen jam communiter non tenetur; unde potest referri ad adultos, quorum peccata propter hanc ignorantiam leviora interdum esse possunt.

SECTIO II.

Utrum hæc infidelitas negativa etiam circa materiam naturalem fidei, possit interdum ab omni culpa in his infidelibus excusari.

1. *Fidei materia in duplex partitur membrum.* — Supponimus, ex dictis in superioribus, duas esse partes materiæ fidei, unam supernaturalem omnino, quæ nisi per revelationem cognosci non potest, ut mysteria Trinitatis, Incarnationis, et cætera superioris ordinis; aliam vocamus naturalem, quia per rationem naturalem cognosci potest, ut Deum esse, et similia. Inter quas est discrimen in hoc, quod circa priorem materiam solum cadit obligatio præcepti supernaturalis, quia lumen naturale illam non attingit; circa posteriorem autem cadit duplex obligatio, una præcepti supernaturalis fidei, quatenus etiam illa pars a Deo revelata est; alia est obligatio præcepti naturalis, quo obligatur homo ad illas veritates cognoscendas, etiam in pura natura, ut supra visum est. Unde fit ut proposita quæstio circa priorem partem materiæ fidei locum non habeat, quia ostensum est infidelitatem negativam excusare a culpa contra præceptum supernaturalem fidei; ergo maxime excusatur circa illam materiam, circa quam magis necessaria est revelatio; sed circa illam materiam peccari non potest per errorem vel ignorantiam, nisi contra præceptum supernaturalem fidei; ergo talis infidelitas excusatur ab omni culpa circa illam materiam. At vero circa alteram partem materiæ duplex occurrit

dubitatio. Una est, an illa infidelitas excuset a culpa propria contra præceptum supernaturalem; altera est, an excuset etiam a peccato ignorantiae contra præceptum naturale.

2. *Primum dubium: utrum infidelitas negativa in materia naturalis fidei excuset a culpa. — Ratio dubitandi.* — Prior dubitatio videbatur quidem satis resoluta ex dictis in præcedenti sectione; nihilominus tamen aliqui movent dubitationem, quia in his hominibus talis est infidelitas, quæ sufficiat ad expellendum habitum fidei; sed habitus fidei non expellitur, nisi per propriam infidelitatem contra præceptum supernaturalem fidei, juxta doctrinam Concilii Tridentini, sess. 6. canon. 11; ergo isti infideles non excusantur ab hac culpa. Major probatur, nam si puer baptizatus inter infideles et idololatrias educetur, et postea perveniens ad usum rationis colat idola, et in aliis erroribus contra rationem naturalem versetur, amittet usum fidei quem in baptismo obtinuerat, et solum propter illam infidelitatem, cum aliam non habeat: ergo, etc. Major patet, tum quia alias esset fidelis et Gentilis, seu idololatra, quod videtur valde absurdum. Et sequela patet, quia si retinet usum fidei, fidelis est; nam hic est quasi effectus formalis illius habitus, et ideo parvuli baptizati inter fideles computantur; et alioquin est Gentilis seu idololatra, quia illa peccata committit, tum etiam quia ille habet voluntatem omnino affectam tali sectæ, quæ repugnat fidei; ergo habet voluntatem incapax piæ affectionis ad fidem; ergo est incapax habitus fidei.

3. *Resolvitur dubium affirmative.* — Dicendum nihilominus est hujusmodi homines excusari a propria culpa infidelitatis contra præceptum fidei, etiam ut cadit in hanc materiam naturalem. Hæc assertio sequitur evidenter ex dictis in sectione præcedenti; quia isti homines habent ignorantiam invincibilem totius revelationis fidei, non minus ut est de veritatibus naturalibus, quam ut est de supernaturalibus; ergo etiam habent ignorantiam invincibilem totius præcepti supernaturalis fidei; ergo excusantur a culpa propriæ infidelitatis circa totam materiam fidei, non tantum supernaturalem, sed etiam naturalem. Primum antecedens probatur ex dictis, quia revelatio fidei, de quacumque materia sit etiam naturali, non fit nisi modo supernaturali, ac proinde per prædicationem et propositionem rei credendæ sub auctoritate divina; sed ad istos infideles non pervenit hæc revelatio, nec sufficiens propositio ejus, ut probatum est; ergo simpliciter

